

Veres Péter intelmei

Létezett hajdanában, úgy 1953 és 1956 között egy diákok által alapított és szerkesztett irodalmi folyóirat a VI. kerületi Kölcsey Ferenc Gimnáziumban. Már a címe is beszédes volt a Horváth Márton által kiötlött és hivatalos programmá emelkedett jelszó, a „Lobogónk Petőfi” korában. A lapocskát, amelynek alapításában és szerkesztésében némi részem volt, s amely – szándéka ellenére – 1955 tavaszán, épp érettségink és remélt egyetemi felvételinck előtt bizonyos aggodalmat váltott ki az illetékesekből, Szépszónak (így) keresztelte el az alapító főszerkesztő, Sípos András. A lap tervét 1953 nyarán a sztálinvárosi DISz építőtáborban gondoltuk ki. Túl voltunk már Sztálin halálán, értesültünk a berlini eseményekről, hallottuk Nagy Imre nevezetes beszédét, és noha elkötelezett baloldalinak tartottuk magunkat, éreztük, hogy a törvény szövedéke valahol ugyancsak felfeslett. Meg akartuk érteni a változó világot, szerettük volna megtalálni benne a helyünket. Noha csak valamivel később olvastam Nagy Lajos könyvét, a Budapest Nagykováházat, valahogy úgy tettünk, mint a regény íróniával ábrázolt ifjú írói. Mit lehet tenni a válságos időkben? Nyilván lapot kell alapítani...

Természetesen irodalmi példákat kerestünk. A lap címéből világos, hogy elsősorú eszményképünk József Attila volt. Ekkoriban Sípos barátommal rendszeres olvasói voltunk a Parlamenti Könyvtárnak, mivel elhatároztuk, hogy végigolvassuk a két világháború közötti jelentősebb irodalmi folyóiratokat, amelyeket iskolánk igazgatójának ajánlása nyomán minden további nélkül meg is kaptunk. Így fedeztük fel novellista „etalonunkat”, Gelléri Andor Endrét és a népi írókat. Ez utóbbi területen – bármilyen furcsának tűnik manapság – Révai József volt a „vezetők”. A *Marxizmus és népiesség* ebben az időben illett ismerni. Természetesen buzdón olvastuk, gyakran órák alatt, az Irodalmi Újságot, a Csillagot és később az Új hangot. Szerettük Juhász Ferenc, Nagy László és Simon István verseit; Moldova Mandarinját, mint egy új

Gelléri jelentkezését üdvözlöttük – némi irigységgel. Nyilván a társadalmi valóság megismerésének igénye és ébredező kritikai szellemünk következtében Veres Péter íróként és gondolkodóként is nagy hatást gyakorolt ránk. Talán egyik legnagyobb olvasmányélményünk volt akkoriban az eléggé nehezen hozzáférhető könyve, a „Mit ér az ember, ha magyar?“, de természetesen ismertük és szerettük újabb írásait, az Almáskertet, a Rossz asszonyt is. Számomra akkor a legkedvesebb a Szegények szerelme volt. Ezt minden kamaszkori barátnőmnek el kellett olvasnia Csernyisevskij Mit tegyünk-jével és Jack London Vaspatájával együtt, ha azt akarta, hogy komolyan vegyem.

A tervezett lap első száma emlékezetem szerint 1953 őszén készült el, az anyagot néhány irodalmi hajlandóságú barátunk, osztálytársunk segítségével állítottuk össze, valaki néhány példányban legépelte az írásokat, s a kész számot egyszerűen kiakasztottuk az iskola falújságjára. Az, hogy az ilyesmihez engedélyt kellene kérni, eszünkbe sem jutott, és szerencsére erre a tanáraink sem figyelmeztettek. A Szépszó megjelenésének nagy visszhangja támadt. Seregestül jöttek a szokásos kamasztémájú vagy a kornak megfelelő, hazafias hangvételű versek (máig emlékszem Baranyi Ferencnek a monori Kossuth szobortól ihletett ódájára), illetve novellakezdemények. Ha fenn akartuk tartani a hirtelen támadt közérdeklődést, ideiglenesen „ideológiai” engedményeket kellett tennünk, mivel könyvtári olvasmányaink nyomán nem pusztán irodalmi folyóiratnak képzeltük el a Szépszót. Egyelőre azonban örültünk a kéziratok bőségének, s ha valaki egyes verselő volt, attól nem vártuk el, hogy a lap „kemény magjával” mindenben és azonnal egyetértsen. Így azonban újságunk arculata eléggé heterogén lett, viszont feltűnése után ragályként terjedt a lapcsinálás iskolánkban. Megszületett kezdetben konkurensünk, majd testvérünk, az Ungváry Rudolf szerkesztette Ronda Szó (később: Lóbőr), de csináltunk – bár a kifejezést csak később ismertük meg – kézírásos, rajzos tácepaocát is. A Szépszó 1954-től sokszorosított formában jelent meg, formálisan mint az iskolai DISz bizottság lapja, de változatlanul minden cenzúra nélkül, és már némiképp „politikussabb” tartalommal. Hamarosan

tovább terjeszkedtünk. A szerkesztésbe bevontuk a Varga Katalin Gimnáziumba járó leányokat, és igyekeztünk minél több iskolába eljuttatni a folyóiratot. A sokszorosított számokból vitt el néhányat 1955 tavaszán Sípos András barátom Veres Péterhez. Az a szám, amelyre az általunk igen tisztelt író oly lesújtóan reagált az alábbiakban közölt, hozzánk írt levelében, egyébként meglehetősen nagy botrányt kavart. 1955 márciusában született meg az MDP hírhedt, rákosista restaurációt jelentő határozata, aminek mondandóját láthatóan nem értettük. Gyanútlanságunkat számos írás jelezte, például egy volt népi kollégista barátunk méltató emlékezése a NÉKOSZ-ról. Közöltük Sípos András novelláját, ami híven tükrözte nemzedékünk hidegháborús életérzéseit, megjelent a lapban néhány, politikai kétségeket megfogalmazó versem és én írtam a szám vezércikkét a DISz készülő kongresszusáról, igen kritikus hangnemben. A közölt versek és egyéb írások zöme azonban szokásos diákhangulatokat fejezett ki. Gond természetesen nem az utóbbiakkal volt. Már felnőttként alkalmam volt látni hajdani iskolánk irattárában a budapesti DISz bizottság és a Fővárosi Tanács illetékes főosztályának körlevelét, amely a Szépszóban jelentkező eszmei diverzióért retorziót követelt. Mi ebből csak annyit érzékeltünk, hogy napokig be kellett járnunk a VI. kerületi DISz bizottságra, ahol a kerületi titkár a fejünket követelte. Szerencsére iskolánk igazgatója és párttitkára, valamint a kerületi pártbizottság illetékes munkatársa mellénk állt (valamennyien idősebb, jóindulatú, művelt emberek voltak, s ez sokat segített a kerületi DISz bizottság élén álló, ambiciózus fiatalasszonnyal szemben). Az eljárást egy beszélgetés tetőzte be, melyre meghívták a kerületi művészeti intézmények ifjúsági vezetőit. A megjelentek közül Kamondy (akkor még Tóth) Lászlóra és Eörsi Istvánra emlékszem. Mivel ők is kiálltak mellettünk, a dolognak a számunkra semmi következménye nem lett, és mi változatlanul tovább csináltuk a lapot. A következő számban közöltük Veres Péter alább olvasható levelét, egy vitacikkben arról írtunk, hogy szeretnénk – nyilván részben Németh László Medve utcai polgárijának ihletésére – egy iskolai szociográfiát készíteni, és publikáltuk Ungváry Rudolf igen érdekes novelláját, amelynek elemei fel-

bukkantak az általa készített Ostromnapok c. TV-sorozatban is. Az alapítók búcsújára egy 1955 őszi számban került sor. Itt jelent meg Veres Péter egy, sajnos azóta elkallódott, levelezőlapja, amelyben megdorgált minket nagyobb levelének engedély nélküli közléséért, de egyúttal íróvá avatta Ungváry barátunkat.

Íme Veres Péter megmaradt levele:

Kedves fiatal barátaim!

Átnézegettem a két lapocskát, mert nagyon érdekelt, hogy mit csinál, hogyan gondolkodik a legfiatalabb értelmiségi nemzedék. Annyt első szóra mondhatok, hogy intelligens és művelt ifjak írják. Igen, de akiknek nincs semmiféle hitük, semmiféle meggyőződésük. Nem szocialisták – értve, nem kollektivista világnézetűek –, nem nacionalisták és persze nem is vallásosak. Ezt ugyan előre sejtettem, sőt Sípos Andrásnak beszéltem is róla, de az, hogy a sejtésem valóra vált, mégis elszomorít. Az egészen valami furcsa koraérettség érződik, és csak abban reménykedek, hogy ez nem az ország diákifjúsága, hanem csak Budapest-Belvárosé. Az ország ifjúsága egyrészt nyilvánvalóan jobb – értve, gyermekibb, hívőbb, naivabb –, másrészt nyilvánvalóan rosszabb – értve, stricisebb, műveletlenebb, erkölcsnélkülibb. De hagyjuk az okoskodást, maradjunk a lapnál. És erről a válasz: a versek feltűnően jók, már csak azért is, mert nem dilettánszíűek, nem igen utánoznak senkit. Őszinték, még ha ez csak olyasféle diák-őszinteség is. (Hiszen mi is lehetne más?)

De hogy a jó verselés még nem igazi költészet, azt remélem, tudjátok. Ha nem tudnátok, nézzétek meg a József Attila–Illyés Gyula–Erdélyi–Sinka nemzedék utáni jó verselést, mi annak a sorsa? Az, ami a Petőfi–Arany és Ady–Babits korszak közötti verselésé volt. Az a költészet, amelyik nem tud közüggyé, történelmi eseménnyé válni, amelyikben nem szólal meg a nép: papírvirág marad. A cikkek közül okosnak és közérdekűnek érzem a Kende János cikkét a Diszről és a Sali Attiláét a népi kollégiumok közösségi életéről.

De nem bántalak benneteket tovább, hiszen ha ti igazi fiatalok vagytok, úgymint füttyöltök az „öregekre”, a „vén Mukikra”-ra és legalább azt gondoljátok: mi majd megmutatjuk nekik!

Nos, hogy hergeljelek benneteket, csak azért is ideírom: attól tartok, hogy nem mutatjátok meg. Eszmények nélkül, hit nélkül nem messzire megy az ember, és különben is hamar kiég a lámpása.

Mégis reméljük, hogy nem lesz egészen igazam, és további jó munkát kívánok a tanuláshoz is, az íráshoz is. Veres Péter

Amikor közzétettük a levelet egy mellékelt kis írással, egyrészt azt akartuk bizonyítani, hogy alaposan felkészültünk Veres Péterből, és hozzá nem mint az Írószövetség elnökéhez, hanem mint választott tanítómesterünkhöz fordultunk. Arról is szeretttük volna meggyőzni, hogy mi mégis megmutatjuk. Ez, őszintén szólva, csak részlegesen sikerült a lap egykori munkatársainak. Érdekes egyébként, hogy a Veres Péter által szigorúan megbírált számot évekkel később megmutattam egy történész kollégámnak, aki 1956 előszelét vélte érezni e szám írásaiából. Az eddig említettek közül jelenleg Ungváry Rudolf foglalkozik a legintenzívebben irodalommal, polgári foglalkozása gépészmérnök. Sípos András filmrendező, Sali Attila matematikus, míg e sorok írója olykor a publicisztikába is belekontárkodó történész lett. Az 1955/56-os évfolyamot emlékezetem szerint Gelléri András és Márkus György szerkesztették. Előbbi barátunk vegyész, majd a korai demokratikus ellenzék egyik érdekes alakja volt. Öngyilkossággal vetett véget életének a nyolcvanas évek elején. M. Gy. pedig G. Márkus György néven ismert politológus.

A későbbiekben szerencsém volt személyesen is megismerkedni és több ízben beszélgetni Veres Péterrel, mivel levéltárosként a hajdani Párttörténeti Intézet archívumában én találtam meg az Aszály című regényének kéziratát. Ismereteim szerint Veres Péter szociáldemokrata korszakának számos, publikálásra váró dokumentumát őrzi az említett levéltár jogutódja, s noha ezek nem irodalmi vonatkozásúak, éppúgy adalékokat szolgáltatathatnának Veres Péter életéhez, gondolkodásának megismeréséhez, mint a fentiekben olvasható levél.